

HERCEG JÁNOS:

A kicsike

A kis csapatból néhányan már felértek a hegytetőre, ahol többfelől futottak össze az utak s a tisztásról nagyszerű kilátás nyílt a Fruska Gora egész déli lejtőjére. A kapitány, aki a kirándulókat vezette s aki már régen nem volt kapitány, hanem könyvelő egy kereskedelmi vállalatnál, most egy kidöntött fatörzsre állt s hosszú, vékony alakja, ahogyan lentről felnéztek rá, amint kezét ellenzőül tartva szeme fölé, letekintett a sűrű bozóttal benőtt napfényes völgyre, még inkább megnyúlt. Egy ideig így állt és gyönyörködött a tájban, aztán visszafordult, kezéből tölcserű formált a szája elé és harsogó hangon kiáltotta a szuszogva igyekvő társaság felé:

— Hahó! Hahó!

Erre azok ráztak egyet a hátizsákjukon s hiába tűzött éles sugarakkal a nap a fák zöld lombjai közül, meggyorsították lépteiket. Két fiatal lány még futni is kezdett, hogy minél előbb felérjenek.

Mert valóban igyekezni kellett, hiszen kevés volt hátra a vasárnap délutánból, s ha még a görgetegi kolostort is meg akarják nézni, melynek fehér falai hideg méltósággal emelkedtek ki az erdő zöldesbarna színéből, nem húzhatták nagyon az időt.

— Ez volna hát a Remete csúcsa, — magyarázta a kapitány miközben levette sapkáját és megtörölte verejtékező homlokát — lefelé már könnyebb lesz az út, jó szív helyett most már csak jó boka kell. Na, húzzátok ki magatokat, — szólt rá nevetve két fiatalemberre, akik kókadtan álltak, az egyiket még hátra is vágta — mondom, hogy túl vagyunk már a kirándulás nehezebbik részén.

Azzal tovább magyarázta a völgy nevezetességeit, a kolostorok középkori művészetét s kinyújtott karral mutatott előre, a hegy lábánál szétszórt falvak felé.

De nem sokáig magyarázhatott hallgatóinak a kapitány, mert a nyugat felől vezető ösvényen egy másik társaság igyekezett dalolva a kilátóhoz. Kevesebben voltak, mint ők, mindössze négy-öt asszony vagy leány. S amikor felértek ők is és dal helyett üdvívalgással köszöntötték a hegytetőt, a kapitány karját még mindig kinyújtva, hátranézett.

— Míra! — kiáltotta a következő pillanatban és szinte megfe-

ledkeзве társairól, odasietett egy fiatal, szőke, kockáskendőjű asszonyhoz. Lelkendezve rázták egymás kezét, mint a jóbarátok, ha hosszú idő után véletlenül találkoznak egymással.

A kapitány társasága idegenül nézett az újonnanjöttekre, egyesek morgolódni kezdtek: Mi lesz, megyünk vagy nem megyünk? — A fáradtabbak pedig levetették hátizsákjukat, kicsomagolták elemőzsiájukat és letelepedve lassan falatozni kezdtek.

— A Kicsikéről beszélj! — hallották a kapitány harsány, türelmetlen hangját. — Mit csinál? Hogy van? Emleget-e még bennünket? Nincs itt egy fényképed róla? Ejnye, de sajnálom!

— Ó, Kicsike már nagy leány! — felelte a szőke asszony és nevetett. — Már a vállamig ér és első gimnáziumba jár. A télen ugyan beteg volt szegényke, magas láza volt, sokat aggódtam érte, de most már jól van. Talán ki kellett volna vétetnem a manduláit, mert már előbb is gyakran fáj a torka, de én nem merem rászáni magam.

— Gyerünk, Míra, gyerünk! — sürgették barátnői az asszonyt. — Még lekéssük a vonatot és akkor mit csinálunk?

— Megyek már! — szólt vissza Míra. — Ne haragudj, sietnünk kell, mert korán indul a vonatunk, s ha nem érnék idejében haza, Kicsike nyugtalan lenne. Most is alig engedett el...

Várj! — mondta a kapitány és megfogta a karját. — Várj, vegyél neki cukrot valahol vagy más egyebet, — kivette tárcáját és pénzt nyomott az asszony kezébe — mondd meg, hogy én küldöm neki és sokszor, nagyon sokszor csókolom.

Míra barátnőivel elment, a kapitány pedig mosolygó arccal, de kissé eltűnődve, sokáig nézett utánuk.

Akkor aztán, mintha szó sem lett volna a völgy szépségéről, a kolostorok régi falfestményeiről s a könnyű útról, amit már gyerekjáték megjárni, a kapitány is levette hátizsákját és szóltanul leült a fatörzsre.

A többiek nem zavarták. Látszott rajta, hogy gondolatai meszeze járnak. Lehorgasztott fejjel ült és egy kis ággal jeleket rajzolt maga elé a porba. Aztán bizonyos idő múlva lassan, mintha gondolatai mélyéről kellene előkeresnie a szavakat, réveteg tekintettel beszélni kezdett:

— Érdekes, az embernek annyi förtelemben volt része, annyi szörnyű élményt hurcol magával és amit sohasem képes kitörölni az emlékezetéből, az mégis valami látszólag egészen jelentéktelen dolog.

A kis csapat most már végleg letelepedett, körülülték a kapitányt, s akik éppen falatoztak, most sietve elcsomagolták az enni-alót és érdeklődéssel várták a szavait. Ő meg folytatta:

— Azon az esős tavaszon már a vége felé járt a háború. Este érkezünk a Drávához s alig mentünk át a hídon, alighogy megpihentünk kicsit a túlsó parton, máris parancsot kaptunk, hogy egységünkkel foglaljunk el egy falut, melyet az ellenség váratlanul kiürített. Nosza, félóra múlva már meneteltünk tovább.

— Mire a falu alá értünk, már hajnalodott. Fázósan gázoltuk a híg latyakot, nyakunkat behúztuk, mintha így akarnánk védekezni a sűrű eső ellen s csak olykor pillantottunk előre, az egyetlen utca két házsorára, mely a hegyoldalba vájt pincékkel fölöttünk húzó-dott magas partokon, míg a kocsit a házak között mély völgyben feküdt. A házak kapui kitérve álltak, de a falu népéből sehál sem láttunk egy élő lelket. Hogy elmenekült-e a lakosság vagy az ellenség hurcolta magával, azt akkor még nem tudtuk megállapítani. Még kutyaugatás se hallatszott. Mindenesetre benéztünk minden házba, minden pincébe, istállóba, pajtába, még a szurdukokat is bejártuk, nehogy meglepetés érjen bennünket. Még nem értünk az utca végére, amikor az előreküldött járór parancsnoka sietve jött felém és jelentette, hogy a falu végén, az utolsó házban egy kislányra akadtak. Egyedül van a házban, a belső szobában édesen alszik, ők igazán mindent felkutattak, de rajta kívül senkit se találtak.

— Fölkeltettétek? — kérdeztem mogorván, mert semmi érdekeset nem láttam benne, hogy elfoglalunk egy falut és egy kislányt találunk benne.

— Nem, — felelte a parancsnok — gondoltuk, aludjon tovább.

— Hát keltsétek fel gyorsan, hátha tud valamit a kicsike.

— Hanem erre ez a Míra, akivel az imént találkoztunk, odaugrott hozzám és megkért, engedjem meg, hogy ő is elmenjen a parancsnokkal. Cíyan izgalomban volt, hogy nevetnem kellett. — Csak eredj, — mondtam — öltöztessétek fel és kísérjétek hozzám. — Elmentek.

— Én közben kijelöltem a szállást az embereknek, őrszemeket állítottam a fontosabb pontokra, egy nagyobb házat néhányan magunknak foglaltunk le, az volt a parancsnokság. Mire mindezzel elkezdtem, egészen kivirradt, az eső is elállt és a felhők is oszladozni kezdtek az égen. Éppen mosakodni akartam, letarisznyázni végre és enni valamit, de eszembe jutott, hogy sem a járór parancsnoka, sem Míra nem jött vissza a kislánnyal. Na, majd adok én nektek, gondoltam, hát ennyit sem ér az én szavam? Elmentem megnézni őket. Hát volt mit látnom, amikor ahhoz a bizonyos házhoz értem!

— A járór parancsnoka kint térdelt az eresz alatt és aprófát csinált, benn a konyhában Míra egy tálcán a reggelihez valót készí-tette elő és ujját a szája elé tartva erélyesen rámnézett, hogy maradjak csendben. S én hirtelen el is felejtve haragomat, nevetni kezdtem.

— Gyere, nézd meg, hogy alszik és keltsd fel te, ha van szíved hozzá. S kézenfogva, lábujjhegyen vezetett a szobába. — Mit tud az ilyen kicsi? — fordult felém az ajtóban suttogóra fogva szavát — mit tud ez, szegényke? — S ahogy Míra könnyes, könyörgő arcára néztem, magam is ellágyultam. Szákszámra láttam halottakat, köztük gyerekeket, csecsemőket, tehetetlen öregeket holtan halomra hányva heverni, azt hittem már, hogy a gyűlölet jeges páncélja borítja a szívemet s talán érezni is elfelejtettem a sok szörnyűségtől és fájdalomtól, amit el kellett szenvednünk, de ott abban a szo-

bában, akkor egyszerre engem is körülölelt, mint valami sűrű meleg pára, a jószág. Mert nem nevezhetem másnak, hiszen minden határozott érzés és gondolat nélkül, szinte orvul tört rám ez az állapot, úgyhogy jómagam is csak álltam és néztem a kislány szőke hajfonatait, amint fényesen és bodrosan elfeküdtek a takarón, míg kis karjával a párna sarkát átölelve aludt.

— Sokáig álltam így Mirával együtt, szemügyre se vehettem a szobát, amely pedig, mint később láttam, a házzal együtt polgári jómódot árult el, csak a kislányt néztem ámulva, önfeledten, mint valami csodát. Az ajtó nyikorgása riasztotta fel, visszafordultam és akkor magamhoz tértem, a furcsa kábulatból, mert a kíváncsi fejek egész serege kandikált be a szobába. A kelletnél hangosabban szólhattam rájuk, mert a kicsi felébredt. Öklével kidöngölte az álmot a szeméből, aztán felült és körülnézett. Dermedten és ostobán álltunk, nem tudtuk mit szóljunk hozzá, de szerencsére ő kisegített bennünket a zavarunkból. — Mama! — kiáltotta, mintha tudomást se venne rólunk, mintha biztos lenne benne, hogy a mamája itt van valahol a házban és, ha ő hívja, jönni fog.

— Mindjárt, mindjárt — kiáltotta Míra, mintha régi ismerősök lennének — csak én elhozom előbb a reggelit.

— De hiába, a kislálynak csak sírásra csempült a szája. Én elővettem az órát, a füléhez tartottam hadd hallgassa, hogy ketyeg, a század irnoka négykézlábra állt és macskanyávogást utánczott, Míra pedig sebesen, mint a szél, jött a gőzölgő reggelivel. Általában mindenki megpróbálkozott valamivel, hogy megnyugtassa a kislányt és elfelejtsen sírni. Mert akkor igazán kicsi volt még, hatéves talán, most meg lám, már gimnazista. Szóval, el voltunk ragadtatva tőle.

— De azért csakhamar rendet csináltam. Megparancsoltam, hogy az a négy lány, aki Mirán kívül a századunkban volt, szállásolja be magát ebbe a házba, a többiek pedig térjenek vissza az osztagaikhoz. Délfelé már kezdtek vissza szállingózni a falu lakosai. A férfiakat kihallgattuk, megkérdeztük tőlük, hogy mit tudnak az ellenségről, hogy miért mentek el s megkérdeztük azt is, hogy kié az a ház ott a falu végén.

— Hildáé! — mondták a parasztok. — Ki az a Hilda? — kérdeztük. — Hát a Hilda, Az ura már két éve az ellenség katonája. — Rokona nincs itt a faluban? — Nincs senkije, idegenből költöztek ide pár esztendeje. Vettek egy szőlőt és azt a házat. És most hol van Hilda? — A parasztok a vállukat vonogatták. — Ki tudná megmondani, — szólt végre egy idős, nagybajuszú ember — hogy ilyen viharban ki hova sodródott.

— Este, lefekvés előtt elmentünk páran Hilda házába. Addigra a kicsi már egészen megbarátkozott Mirával s az, mint valami öreg kottlós kárált körülötte, babusgatta, mesélt neki, még dalolt is mély, bársonyos hangon, miközben egy legényke a harmadik osztagból harmonikán kísérte. Nem voltunk álmosak, pedig előző éjszaka sem aludtunk. Jól éreztük magunkat. Sokáig maradtunk együtt.

— De alig éjfél után puskalövések riasztottak fel. Magamra

csatoltam derékszíjamat és pisztollyal a kezemben kiszaladtam az utcára. Addigra már az egész század talpon volt és rohant déli irányban a falu felé. Én is elsütöttem a pisztolyomat.

— Ne löjjetek, — kiáltotta valaki — hiszen mi vagyunk. Lámpafény villant a ködös éjszakában és akkor láttuk, hogy a domboldalban járőrünk emberei állnak kis kört alkotva és szitkozódva taszigálnak valakit. Zseblámpámmal én is rájuk világítottam. A katonák között egy fiatal asszony állt csapzottan, lucskosan, szakadt ruhában. — Én nem lőttem! — sikoltotta magánkívül. — Haggyatok hazamenni! — Ne hazudj, bitang! — ordította fegyverével hadonászva az egyik katona. — Amikor rádszóltam, hogy állj meg, futni kezdted, s amikor riasztó lövést adtam le a levegőbe, te visszalóttél. Itt fütyült el a golyód a fülem mellett.

— Na gyerünk, — szóltam közbe — kísérvétek a parancsnokságra. Előre!

— Igen, jól sejtitek, Hilda volt. Nyomban megkezdtük a kihallgatást. Miért ment el a kislánya nélkül? Miért jött éjszaka vissza és nem nappal, mint a többiek? Miért lőtt a járőrre? Hiszen mondhatta volna, hogy haza megy, talán semmi baja se lett volna.

— Hosszas tagadás után végre megtört és bevallotta, hogy előző éjszaka az ellenségénél járt, jelentést vitt és azt hitte, vissza tud jönni, mielőtt mi elfoglaljuk a falut. Ebben tévedett! Így talál-
tuk egyedül a kislányt. — De miért jött fegyverrel vissza? — Kiderült, hogy attól félt, valaki napközben elárulta. Gondolta valahogyan majd meghúzza magát, vagy ki tudja mire gondolt. Másnap jelen-
tették, hogy Hildának egyéb bűne is van. Még hónapokkal ezelőtt bevádolt az ellenségénél egy mozgalmi csoportot és árulása miatt hat ember az életével fizetett.

— Közöltem vele, hogy bekísértetem a hadtest-parancsnoksághoz. Sírt, könyörgött, a kezét tördelte, úgy kért, hogy engedjem szabadon. Megkérdeztem, akar-e elbúcsúzni a kislánytól, hiszen a sorsa nem volt kétséges előttem. Nem válaszolt. Sírását is abba hagyta, üveges tekintettel nézett rám. Én a Kicsikére gondoltam és nehéz perceket éltem át. Félttem a szívettépő jelenettől, amikor majd búcsút vesz a kislánytól. Kimondhatatlanul sajnáltam Kicsikét, sajnáltam Mirát és talán önmagamat is. Hilda pedig csak nézett rám kék, hideg szemével mereven, aztán egyszerre összecsuklott.

— Nincs erőm, hogy elbúcsúzzam tőle, — mondta végre — vigyetek!

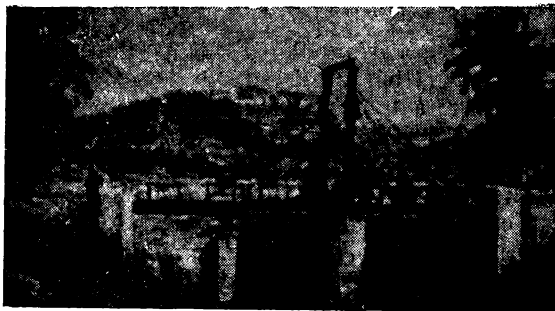
— Megkönnyebbültem. Éreztem, hogy egy borzalmas emléktől, talán egész életén át tartó tépelődésektől szabadult meg a Kicsike. Az ő karonfogta Hildát és kivezette. Aztán hetek múlva, közvetlenül a háború befejezése előtt megtudtuk, hogy a kicsi apja is meghalt, elesett a harcban.

— A kicsinek, persze, minderről fogalma sincs. Ő boldogan él s mi ahányan vagyunk, ahányan akkor a században voltunk, mindannyian a magunkénak tekintjük Kicsikét. De anyja helyett igazi anyja, mégis csak Míra. Ő boldog vele. Szüleit, a testvéreit itt a Szerémségben megölték, nem maradt senkije, de ott van vele Kicsike,

reá pazarolja minden szeretetét, figyelmét, rajongását és önfeláldozását.

— Pár év előtt találkoztam vele s tréfásan megkérdeztem, hát te nem akarsz férjhez menni, mert csinos fehérnép még most is, de ő megrázta fejét: — Minek mennék férjhez? Kicsikén kívül nem érdekel engem senki. Jól megvagyok én vele.

A kapitány elhallgatott. Fejét ismét lehorgasztotta, a kis ágat is megkereste újra és belerajzolt vele a porba. A nap sugarai már rézsút ontották lila fényüket a fák lombjain át, mert alkonyodott már s lent a völgyben, valamelyik kolostorból talán, harangszó szállt a hegytetőre és messze a Duna felől éleset sípolt egy hajó szirénája.

Makszimovics Szteván: Zsilip